

2. Barnes A., Bassot B., Chant A. An Introduction to Career Learning and Development 11-19: Perspectives, Practice, Possibilities. London: Routledge, 2010. 168 p.
3. Burnett B., Evans D. Designing Your Life: Build the Perfect Career, Step by Step. NY: Borzoi Book. 2017. 240 p.
4. Pope M., Flores L., Rattinhaus M. The Role of Values in Careers. NC: Information Age Publishing, 2014. 295 p.
5. Robertson P. The well-being outcomes of career guidance. British Journal of Guidance & Counselling. 2013. № 41, P.254-266.

ПРОЯВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ COVID-19

Горленко В. М.

Проблема професійної адаптації та дезадаптації педагогічних працівників залишається актуальною для психологічної і педагогічної науки. Стрімкі зміни розвитку суспільства у різних сферах життєдіяльності звертають увагу науковців до питання соціальної, психологічної, професійної адаптації і подолання можливих проявів дезадаптаційних процесів у поведінці професіонала.

Під «професійною дезадаптацією» ми розуміємо процес порушеної взаємодії суб'єкта праці з професійним середовищем, результатом якого є негативні зміни професійної діяльності особистості. Стосовно педагогічних працівників, ці зміни виражаються в зниженні самооцінки та мотивації до професійної діяльності (або в її істотному спотворенні), в негативному ставленні до колег і учнів, у втраті суб'єктивного сенсу виконуваної діяльності, в агресії, конфліктності тощо. Наростання дезадаптаційних явищ у педагогів відбивається не тільки на якості виконуваної ними професійної діяльності, а й на мотиваційній, емоційній сферах учнів, швидкості і якості засвоєння знань, ставленні до предмету, педагога, школи, суспільства [2].

Складність ситуації професійної адаптації та подолання дезадаптаційних явищ на сьогоднішньому етапі обумовлена світовою пандемією COVID-19, яка призвела до суттєвих змін у сфері освіти (за ЮНЕСКО): перерване навчання; стрес для вчительства; невідповідність батьків до дистанційної домашньої освіти; проблеми, пов'язані зі створенням, підтримкою і удосконаленням дистанційного навчання; погіршення догляду за дітьми; зростання випадків виключення із закладу освіти; збільшення рівня насильства та експлуатації; соціальна ізоляція; труднощі з вимірюванням та перевіркою засвоєння знань [3].

З метою визначення впливу пандемії і карантинних заходів на здійснення освітнього процесу в цілому та його учасників зокрема Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи протягом 19 – 26 листопада 2020 року проведено онлайн опитування педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Для опитування застосовувалася анкета «Виявлення соціально-психологічних проблем, породжених пандемією COVID-19 у діяльності закладів освіти» розроблена В. Г. Панком.

В дослідженні взяли участь 3209 педагогів з усіх областей України (місцеві жителі – 45%; сільські – 55%). За віком досліджувані були розподілені на 5 категорій: до 25 років включно – 12% від усіх опитаних; від 25 до 35 років включно – 29%; від 35 до 45 років включно – 28%; від 45 до 55 років включно – 21%; від 55 і більше – 10%. За гендерною приналежністю переважну більшість становили особи жіночої статі (92% усіх опитаних).

Респондентам було запропоновано оцінити наявність проблеми за допомогою шкалювання, де «0» — відсутність ознаки; 1 – мінімальне значення ознаки; 10 – максимальне значення ознаки. Серед питань, які ставилася

респондентам, та ілюструють прояви дезадаптації (ускладнень) у професійному житті педагогів виокремимо такі:

- проблеми, пов'язані з використанням ІКТ (відсутність компетенцій);
- порушення комунікації між педагогами та батьками щодо контролю за якістю знань учнів;
- труднощі, пов'язані з тим, що важко дотримуватись всіх протиепідемічних вимог в закладі освіти (для того, щоб захистити учнів);
- неможливість виконання повного обсягу запланованих завдань та професійних обов'язків.
- труднощі із залученням дітей до дистанційних занять;
- труднощі з дисципліною учнів на уроках;
- зниження навчальної мотивації учнів;
- труднощі з організацією часу (робота, відпочинок, сімейні справи, власні діти).

Так, за результатами опитування, педагоги визначили вираженість особистих і професійних проблем таким чином:

- труднощі із залученням дітей до дистанційних занять – відмітили 73% педагогів;
- для 60,7% респондентів суттєвою проблемою стали – труднощі з організацією часу (робота, відпочинок, сімейні справи, власні діти);
- на неможливість виконання повного обсягу запланованих завдань та професійних обов'язків вказало – 59,6% опитаних;
- емоційне виснаження, зниження рівня емоційної рівноваги, надмірну втому як суттєву проблему відзначили – 58,7% опитаних;
- зниження навчальної мотивації учнів відзначили – 58,1% опитаних;

-
- 53,5% педагогів зазначили – що значні ускладнення в професійному житті відчувають через труднощі, пов’язані з тим, що важко дотримуватись всіх протиепідемічних вимог в закладі освіти (для того, щоб захистити учнів);
  - на проблеми, пов’язані з недостатньою інформаційно-комунікаційної компетентністю звернули увагу – 53,2% респондентів [1];
  - порушення комунікації між педагогами та батьками щодо контролю за якістю знань учнів відмітили – 51,1% опитаних;
  - 47,9% опитаних заявили – що мають ускладнення з дисципліною учнів.

Отже зазначимо, що професійна дезадаптація педагогічного працівника може мати місце на будь-якому етапі професійного розвитку, незалежно від віку, місця роботи, оскільки обумовлюється суб’єктивною оцінкою змін, що відбуваються, нових перешкод і власних можливостей їх подолання.

Для успішного подолання професійної дезадаптації педагогічних працівників необхідний розвиток здатності створювати нові або змінювати, коригувати старі смислові відносини, які є неадаптивними в даний час, знаходити сенс у новій або зміненій системі професійної діяльності та професійних відносин.

Дослідження виконано за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проекту «Подолання наслідків пандемії COVID-19 у діяльності психологічної служби системи освіти», державний реєстраційний номер 0120U104875. Керівник проекту – В. Г. Панок. Учасники проекту – І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, Р. А. Мороз, Т. Б. Гніда, Н. В. Сосновенко, В. М. Горленко.

Література

1. Горленко В. М. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога: виклик пандемії. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: 2021 (Подолання викликів у період карантину, спричиненого COVID-19) : зб. матеріалів всеукр.наук. – практ.семінару (Київ, 2 березня 2021 р.). Київ, 2021. С. 28–30.
2. Русакова Е. И. Технология преодоления профессиональной дезадаптации учителя : автореф. дисс. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Екатеринбург, 2011. 23 с.
3. Сайт ЮНЕСКО. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/consequences> (дата звернення: 23.05.2021).

ВИЯВЛЕННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Заєць І. В.

Лідерство (англ. Leadership) — впровадження організаційного керівництва, яке здійснюється топ-менеджментом. Лідерство охоплює (але не обмежується тільки цим) розробку бачення, планування, прийняття рішень, заохочення, організацію, розвиток, наділення повноваженнями і спрямування діяльності людей на досягнення певної мети. Лідер – це людина, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу. це людина, яка бачить конкретну мету та шляхи її досягнення, а також має досить сил і можливостей це зробити. Лідерство – це справа інтелекту, надійності, гуманності, мужності та дисципліни... Опора лише на інтелект призводить до непокірності. Прояв гуманності, сам по собі, призводить до слабкості. Зацикленість на довірі призводить до «глупоти». Залежність від сили мужності призводить до насильства. Надмірна дисципліна та суворість командування, призводять до жорстокості. Коли у когось є всі п'ять чеснот, кожна з яких відповідає своєму призначенню, тоді він може бути лідером (Цзян Лінь у поясненнях до Сунь дзи, «Мистецтво війни»). Головне,